

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Ε΄.-ΤΕΥΧΟΣ Α΄. ΚΑΙ Β΄.

Ὅδεκ ἔστι περὶ ἔργου ἂν θεοτέρου ἄνθρωπος
βουλεύσασθε ἢ περὶ παιδείας καὶ κώτου καὶ
τῶν κώτου εἰκείων. (Πλάτ. Θεάγος.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

10 — ΟΔΟΣ ΟΜΗΡΟΥ — 10

—
1882

τος ἔνεκα ἀσθενείας, ἀνέθετο τὴν μετάφρασιν ἄλλω μεταφραστῇ ὅστις συντελέσας ταύτην παρέδωκεν εἰς τὸ γραφεῖον πρότινων ἡμερῶν. Διὸ ἐν τούτῳ τῷ τεύχει καταχωρίζεται αὕτη πρὸς γνῶσιν τῶν ἐταίρων.

ΙΑΤΡΙΚΗ ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΙΣ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ἐν Ἀλσατία καὶ Λοθαριγγία.

Ἰ Τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἐν τοῖς Σχολείοις ἐργασίας.

Εἶναι βεβαρημένοι οἱ μαθηταὶ δι' ὑπερβολικῆς ἐργασίας ἢ οὐχί; Τὰ ἡμέτερα Σχολεῖα τῆς μέσης παιδείας διὰ τῆς ἐπιτεταμένης ἐργασίας, εἰς ἣν ὑποβάλλονται οἱ μαθηταὶ διὰ τῆς εὐσυνειδήτου εἰς τὸ καθήκον ἀφοσιώσεως τῶν διδασκάλων ἐπιτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ, ὅπως διατηρηθῆται καὶ προάγῃται ἡ πνευματικὴ ἀκμὴ καὶ ζωηρότης τῆς σπουδαζούσης νεότητος ἡμῶν, χωρὶς συγχρόνως νὰ διακινδυνεύηται ἡ σωματικὴ αὐτῆς ὑγίεια; Ὅπως εὖρωμεν ἀπόκρισιν εἰς τὸ πρὸ πολλοῦ ἤδη προβεβλημένον τοῦτο ἐρώτημα, ἄς στραφῶμεν κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἰδίαν ἡμῶν πεῖραν, ἐφ' ἧς στηριζόμενοι δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι οὐχὶ ὀλίγοι τῶν σπουδαστῶν τῆς Ἰατρικῆς, καίτοι ἐπὶ δέκα ἔτη σπουδάζοντες ἐν ἐπιστημονικοῖς Σχολείοις, ὅμως εἶναι ἀνίκανοι νὰ ἀντιληφθῶσι ταχέως καὶ ἀκριβῶς ἀπλῶς εἰς τὰς αἰσθήσεις ὑποπιπτόντων φαινομένων, νὰ περιγράψωσι διὰ ζώσης ὀρθῶς τὸ παρατηρούμενον καὶ νὰ σχηματίσωσι κρίσεις καὶ συμπεράσματα μετὰ τῆς προσηκούσης βεβαιότητος καὶ εὐχερίας. Δίαν συχνὰ παρατηρεῖ τις, ὅτι εἰκοσαετείς νέοι, ὧν ὁ ἐγγέφαλος ἐπὶ δεκαετίαν καὶ πλέον ἐνεφορήθη θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν γνώσεων,

προσερχόμενοι ἐπὶ πράξει εἰς τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ δώσωσι προσήκουσαν, βραχεῖαν καὶ ἀκριβῆ ἀπόκρισιν πρὸς βραχέα καὶ εὐνόητα ἐρωτήματα, τὰ ὅποια πᾶς ἄνθρωπος ὑγιᾶ ἔχων νοῦν καὶ καλὴν στοιχειώδη μόρφωσιν κεκτημένος ἀμέσως ἐννοεῖ καὶ ἀποκρίνεται. Ἡ πολυμαθία περιεγένετο τοῦ φυσικοῦ νοῦ καὶ τῆς πνευματικῆς ζωηρότητος.

Τὰ λυπηρὰ ταῦτα φαινόμενα παρατρεῖ τις βεβαίως οὐχὶ εἰς τὰς εὐφυεῖς κεφαλάς, ἀλλ' εἰς μετριώτερα πνεύματα. Ἄλλ' ἐπετρέπετο ἡμῖν εἰκότως νὰ προσδοκῶμεν, ὅτι καὶ μέτρια πνεύματα διαπαιδευθέντα ἐν τοῖς Σχολείοις τῆς μέσης παιδείας θὰ καθίσταντο ἱκανὰ νὰ κρίνωσιν ὀρθῶς καὶ εὐχερῶς. Τὸ ἀληθὲς κριτήριον, δι' οὗ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν τὴν ποιότητα τῆς ἐν τοῖς Σχολείοις μεθόδου, ἀποτελοῦσιν οὐχὶ τὰ ἔξοχα, ἀλλὰ τὰ μέτρια πνεύματα. Πόσον προήχθησαν καὶ πόσα διεπράξαντο εὐφυεῖς κεφαλαί, καίπερ μὴ τυχοῦσαι ἰδιαζούσης φιλολογικῆς μορφώσεως, τοῦτο δεικνύουσιν ἡμῖν καὶ σήμερον ἔτι τινὲς Ἀμερικανοὶ πολιτικοὶ καὶ ἐφευρηταί. Εἰς οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὑπόκειται, ὅτι τὸ σύνολον τῶν ἡμετέρων γνώσεων ἐγένετο πλατύτερον καὶ βαθύτερον ἢ ὅσον ἦτο πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν, ὅτι αἱ ἐπιστημονικαὶ βάσεις τῆς διδασκαλίας τῆς νῦν μέσης παιδείας εἶναι κρεῖττονες τῶν παλαιοτέρων, ἐπίσης δὲ ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι ὁ θησαυρὸς τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ὧν εἶναι κάτοχοι οἱ νῦν διδάσκαλοι, ὑπερβάλλει καθόλου κατὰ μέσον ὄρον πολὺ τὸν τῶν παλαιοτέρων. Ἐν τούτοις ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ πρεσβύτεροι νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι οἱ σπουδασταὶ τῆς Ἰατρικῆς, οἵτινες προσέρχονται ἐπὶ πράξει εἰς τὴν κλίνην τοῦ νοσοῦντος, δὲν εἶναι πνευματικῶς κρεῖττον διαπεπαιδαγωγημένοι ἢ οἱ πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν. Φανερόν εἶναι, ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν νέων ἐν τοῖς Σχολείοις τῆς μέσης παιδείας δὲν ἐβάδισεν ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν διδασκάλων αὐτῶν. Τὰ εἰρημένα δὲν εἶναι, ὡς φαίνεται, ὅλως ἄσχετα πρὸς τὰ ὑποβληθέν ἡμῖν ζήτημα· διότι, ἂν, καίπερ τῆς ἐπιστήμης τοσοῦτον προαχθείσης, ἡ πνευματικὴ ὁμως κατάστασις τῶν μαθη-

τῶν δὲν προήχθη, ἐγγὺς εἶναι τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὴν αἰτίαν τούτου ἀποδοτέον εἰς τὴν ἔλλειψιν καταλλήλου διδακτικῆς μεθόδου· καὶ πράγματι ἐπίστευσάν τινες, ὅτι διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ποσοῦ τῶν γνώσεων θὰ ἠδύναντο νὰ προβιάσῃ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νέων. Ἐπὶ τέλους ἠϋξήσαν τὸ φορτίον τῆς ἐργασίας, εἰς ὃ ὑποβάλλεται ὁ μαθητής. Ἡ μέθοδος ὅμως αὕτη, ὡς ἡ πεῖρα ἔδειξεν, δὲν εἶναι ὀρθή, διότι αἱ μὲν εὐφυεῖς κεφαλαὶ δύνανται οὕτω νὰ προσκτήσωνται πλουσιωτέρας γνώσεις ἢ ὅσον ἠδύναντο πρότερον, τὰ μετριώτερα ὅμως πνεύματα ἐμβάλλονται διὰ τούτου εἰς τὸν κίνδυνον νὰ ἀμβλυνθῶσι καὶ νὰ γίνωσι συγκεχυμένα. Ἀφ' ἑτέρου, ἂν ἡ σωματικὴ ἀνάπτυξις καὶ ὑγίεια τῶν νέων, τῶν τε εὐφυῶν καὶ ἀφυῶν ἐμβάλλεται εἰς κίνδυνον, περὶ τούτου οὐδόλως ἐσκέφθησαν.

Ἄλλως εὐλόγως διδάσκαλοί τινες ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὸ ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον ν' ἀναλάβωσι τὰ Σχολεῖα ἅπαντα τὴν εὐθύνην, ἂν ἡ μεταδιδομένη διδασκαλία δὲν κατορθοῖ ἅπαντα τὰ ἀποτελέσματα, πρὸς ἃ αὕτη τείνει. Ὁ σημερινὸς οἰκογενειακὸς βίος μετεβλήθη καθ' ὀλοκληρίαν οὕτως, ὥστε πολλαὶ ὑποχρεώσεις τῆς οἰκογενείας ἤρθησαν ἀπ' αὐτῆς μετενεχθεῖσαι εἰς τὰ Σχολεῖα, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ δύνηται τις νὰ ἀπαιτήσῃ εὐλόγως τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων τῶν τούτων. Ἡ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ἀνατροφή ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις δὲν ὑποστηρίζει τὴν ἐν τοῖς Σχολείοις, καὶ τούτου ἕνεκα παρακωλύει ταύτην. Ὁ συνωστισμὸς τῶν μαθητῶν εἰς τὰ Σχολεῖα τῆς μέσης παιδείας ἠϋξήθη κατὰ πολὺ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη· διὸ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἰδίᾳ ἐν ταῖς κατωτέραις τάξεσιν ἐγένετο μείζων ἢ ὥστε ἡ διδασκαλία νὰ ἦναι καρποφόρος. Ἐν τῷ ὁμίλῳ δὲ τούτῳ ὑπάρχουσι πολλοί, οἵτινες οὔτε πνευματικὰ προσόντα οὔτε ὕλικὰ μέσα πρὸς γυμνασιακὰς σπουδὰς ἔχουσι. Καίπερ οἱ μετὰ πλήρους δικαίου ἀνθυποβαλλόμενοι οὗτοι λόγοι ἀνομολογοῦνται ὑπὸ πάντων, ὅμως προσήφθη ἐσχάτως τοῖς Σχολείοις τῆς μέσης παιδείας ἡ μομφή, ὅτι παραβλάπτουσι τὴν ὑγίειαν τῆς νεότητος κατὰ τρόπον ἐμβάλλοντα εἰς κίνδυνον τὰ συμφέροντα

τοῦ Κράτους. Ὁ ἔλεγχος τῆς μομφῆς ταύτης ἀνήκει βεβαίως εἰς τὴν ἰατρικὴν δικαιοδοσίαν καὶ εἰς τοῦτον ἃς προβῶμεν νῦν.

Κατὰ πρῶτον λέγομεν ὅτι μετὰ τῆς εἰς τὰ σχολεῖα φοιτήσεως εἰσὶν ἀναποσπάστως συνδεδεμένοι πολλαὶ τῆ ὑγιείᾳ βλαβεραὶ ἐπιδράσεις. Ταῦτα, εἶναι ἀδύνατον νὰ παρακωλύσῃ τις καθ' ὀλοκληρίαν καὶ ἂν πᾶν τὸ ἀνθρωπίνως δυνατὸν γένηται. Τὸ πολὺ δύνανται νὰ περιορισθῶσι καὶ ἐλαττωθῶσι μόνον.

Ἐκαστος ἰατρός θὰ ὁμολογήσῃ ἡμῖν, ὅτι τὰ σχολεῖα τοσούτω περισσότερον ἐπιφέρουσι παντὸς εἶδους διαταράξεις τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἡμετέρου σώματος, ὅσω περισσότερον καὶ ὅσω μακρότερον χρόνον ἀναγκάζουσι τὸν μαθητὴν νὰ διάγῃ ἐδραῖον βίον καὶ νὰ κρατῇ τὸ σῶμα αὐτοῦ κεκυρτωμένον, ὅσω περισσότερον περιορίζουσι τὴν ἐλευθέραν κίνησιν, ὅσω περισσότερον ἐντείνουσι τὴν προσαρμοστικότητα τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅσω ἀποκλειστικώτερον διαθέτουσιν εἰς ἀδράνειαν ἢ ἐνέργειαν μῦς τινὰς τοῦ θώρακος καὶ τῶν ἄκρων, ὅσω περισσότερον ἐντείνουσιν, ὑπερρεθίζουσι καὶ καταπονοῦσι τὸν ἐγκέφαλον ἐξαναγκάζοντες αὐτὸν εἰς λίαν πρόωρον, δυσχερῆ καὶ διαρκῆ σκέψιν καὶ τέλος ὅσω περισσότερον ὀλιγωροῦσι τοῦ ἀέρος, τοῦ φωτός καὶ τῆς θερμότητος τῶν αἰθρυσῶν τῆς διδασκαλίας. Πρὸς τούτοις τὰ σχολεῖα γίνονται αἰτίαι διαφόρου φύσεως μiasμάτων, ὧν τὰ σωματικὰ δὲν εἶναι τὰ χείρονα καὶ τὰ φθοροποιότερα, ἀλλὰ τὰ ἠθικὰ, αἵτις ἐκεῖ διαδίδονται: περισσότερον ὅπου ἤκιστα παραχωρεῖται χρόνος πρὸς ἀναψυκτικὴν ἀσκήσιν τοῦ σώματος, καὶ ὅπου ἀπὸ τοῦ ἰδεώδους ἀποστρεφόμενῃ καὶ τῆς διαπαιδεύσεως τοῦ χαρακτηροῦ ὀλιγωροῦται διδασκαλία μόνον τὴν μετάδοσιν νεκρῶν γνώσεων περὶ πολλοῦ ποιεῖται. Δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εἰσέλθωμεν εἰς ὅλας τὰς ἐκ τῶν σχολείων προερχομένας νόσους καὶ τὰ ἐλαττώματα, αἵτινες εἰς πάντα εἶναι γνωσταί, ὡς π. γ. ἡ σχολικὴ κεφαλαλγία, αἱ αἰμορροαγίαι τῆς ρινὸς αἱ δυσπεψίαι ἢ ἀναιμία ἢ ἐξασθένησι; καὶ ἡ κύρτωσις τῆς ράχεως, ἢ ἐξασθένησις τῶν πνευμόνων καὶ οὕτω καθεξῆς. Εἶναι ἀναπόφευκτος καὶ ἐν τοῖς κάλλιστα ὀργανωμένοις καὶ κάλλιστα διευθυνομένοις σχολείοις

ἡ διακοπὴ τῆς φοιτήτεως ἢ καὶ ἡ παντελὴς ἀποφοίτησις τινῶν ἐκ τῶν μαθητῶν, οἷον τῶν ἐχόντων προδιάθεσιν πρὸς συμφορήσεις τοῦ ἐγκεφάλου, πρὸς πνευμονικὴν φθίσιν κτλ. Ὅθεν, ἂν ἀφ' ἑνὸς διατεινόμεθα, ὅτι εἶναι πλάνη τὸ νὰ νομίζη τις, ὅτι θὰ ᾔτο δυνατόν διὰ γενικῶν διατάξεων νὰ παρεμποδισθῶσι καθ' ὅλοκληρίαν αἱ μετὰ τῆς εἰς τὰ Σχολεῖα φοιτήσεως συνδεδεμέναι σωματικαὶ βλάβαι τῆς νεότητος, πιστεύομεν ὅμως ἀφ' ἑτέρου, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ κατορθωθῇ τοσοῦτον, ὥστε αἱ νόσοι καὶ αἱ ἐξασθενήσεις μόνον κατ' ἐξαιρέσιν νὰ προέρχωνται ἐκ τῶν Σχολείων. Διὰ σκοπίμου διαθέσεως τοῦ χώρου τοῦ Σχολείου καὶ διὰ σκοπίμου κατασκευῆς τῶν ἐδρῶν, διὰ καταλλήλου φωτισμοῦ, ἀερισμοῦ, θερμάνσεως, διὰ τῆς φροντίδος περὶ τὴν καλὴν στάσιν τοῦ σώματος τῶν μαθητῶν καὶ διὰ καλῶς ἐφαρμοζομένης γυμναστικῆς πλεῖστα καλὰ δύνανται νὰ ἐπιτευχθῶσιν. Ἄλλ' ἅπαντα ταῦτα τὰ καλὰ περὶ ὧν πολλαὶ φροντίδες κατεβλήθησαν τελευταῖον, δὲν εἶναι ἱκανὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην νὰ προφυλάξωσι τὴν ἡμετέραν νεότητα καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἀπὸ βλάβης. Ὅποια διαρκὴς ὠφέλεια δύναται νὰ προσγένηται ἐκ τούτων, καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ αἴθουσα τῆς διδασκαλίας εἶναι εὐρυχωροτάτη, κάλλιστα πεφωτισμένη καὶ τεθερμασμένη, ἀφοῦ ὁ μαθητὴς εἶναι ἠναγκασμένος νὰ διατελῇ καθήμενος ἔστω καὶ ἐπὶ σκοπιμώτατα κατασκευασμένης ἑδρας καθ' ἡμέραν ἐπὶ ἕξ, μάλιστα συναριθμουμένων καὶ τῶν ὥρῶν τῆς κατ' οἶκον ἐργασίας μετὰ τῶν τῆς διδασκαλίας, ἐπὶ δεκτῶ, δέκα καὶ δὴ δώδεκα ὥρας, ὅτε μὲν προσεκτικῶς ἀκροώμενος, ὅτε δὲ ἀναγινώσκων, ὅτε δὲ γράφων καὶ ἰχνογραφῶν, ἀλλὰ πάντοτε ἐν σωματικῇ ἀδρανείᾳ καὶ ἐν πνευματικῇ ἐντάσει διατελῶν; Οὕτω προήλθομεν εἰς τὸ ζήτημα, ὅπερ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ζωηρὰς συζητήσεις, εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐπιφορτίσεως τοῦ μαθητοῦ διὰ πολλῶν ἐν τῷ Σχολείῳ μαθημάτων καὶ διὰ πολλῆς κατ' οἶκον διανοητικῆς ἐργασίας. Ἐν ταῖς αἰθούσαις, ἐν αἷς συνεδριάζουσιν Ἰατρικαὶ συνελεύσεις, ὡς καὶ ἐν ταῖς αἰθούσαις τῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῶν

διαφόρων γερμανικῶν κρατῶν ζωηρὰ παράπονα ἀκούονται. Σύλλογοι σχηματίζονται πρὸς διαφύλαξιν τῆς ἀπειλουμένης νεότητος, πληθὺς φυλλαδίων κατέκλυσαν ἡμᾶς, ὧν τὰ μὲν ὑπερμαχοῦσι τῶν Σχολείων τῆς μέσης παιδείας, τὰ δὲ πολεμοῦσιν αὐτοῖς. Καὶ οἱ διδάσκαλοι αὐτοὶ καθορῶσι τὴν ἀνάγκην νὰ θέσωσι τὸ ζήτημα τῆς καθ' ὑπερβολὴν ἐπιφορτίσεως τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῶν συνεδριάσεων των. Ἄν ἐξετάσῃ τις ἀταράχως τὰ συμπεράσματα πασῶν τούτων τῶν συνελεύσεων καὶ τῶν συγγραφῶν, θὰ πεισθῇ, ὅτι, καὶ ἂν πολλαὶ ὑπερβολαὶ παρενέπεσον, ὅμως ἡ μορφή τῆς ὑπερβυλλούσης ἐπιφορτίσεως τῶν μαθητῶν δὲν προσήφθη ἀδίκως πολλοῖς τῶν Γερμανικῶν Σχολείων. Καὶ αὐταὶ αἱ ἐπὶ τῆς δημοσίας παιδείας ἀρχαὶ ἐν πολλαῖς διατάξεσιν αὐτῶν ἀνωμολόγησαν τὴν ὑπὲρ τὸ δέον ἐπιφόρτισιν τῶν μαθητῶν. (α)

Ἄν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν τὸ συμπέρασμα, ἐν μέρει ἐν τοῖς Σχολείοις τῆς μέσης παιδείσεως τῆς Γερμανίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς Ἀλσατίας καὶ Λοθαριγγίας οἱ μαθηταὶ ὑποβάλλονται εἰς ὑπερβολικὴν ἐργασίαν, τὴν ἀμεσον καὶ βεβαιοτάτην ἀπόδειξιν περὶ τούτου δυνάμεθα νὰ ἀρυσθῶμεν ἐκ τῶν νῦν ἰσχυόντων διορισμῶν διὰ τὰς ὥρας τῆς ἐν τοῖς Σχολείοις καὶ τῆς κατ' οἶκον ἐργασίας καθὼς καὶ ἐκ τῶν ἐπισήμως δοθεισῶν ἡμῖν ἀποδείξεων τῆς πραγματικῆς καταστάσεως ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα Σχολείοις.

Διὰ τὸ ἑβδομοῦ καὶ ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας (ἐνάτη καὶ δεκάτη τάξις τῶν Γυμνασίων) εἶναι ὠρισμένοι ἐν ἑκάστῳ ἐκπαιδευτηρίῳ 22—24 ὥραι διδασκαλίας καθ' ἑβδομάδα, διὰ δὲ τὸ ἕνατον ἔτος τῆς ἡλικίας (ἑβδόμη γυμνασιακὴ τάξις) 23—26. Εἰς ταύτας προσ-

(α) Ἐνταῦθα παραλείπεται μέρος ἰκανὸν τῆς ἐκθέσεως, ὡς περιέχον στατιστικὴν περὶ διαφόρων πηθήσεων προσελθούσων ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ἐν τοῖς σχολείοις ἐργασίας, οἷον φρενοβλαβείας καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης αὐτοκτονίας, περὶ μωπίας καὶ τῶν τοιοῦτων, ἅτινα ἐκρίθησαν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας ὡς μὴ ἀναγκαῖα πρὸς τὸν σκοπὸν, εἰς ὃν ἀποβλέπει ὡς πρὸς τὸ τεθὲν ὑπὸ τοῦ συλλόγου ζήτημα ἡ ἐκθεσις αὕτη.

τίθενται καθ' ἑβδομάδα 2 ὥραι γυμναστικῆς καὶ 1—2 ὥραι μουσικῆς. Ἀλλὰ κατὰ πρῶτον φαίνεται ἡμῖν ἄπορον ὅτι οὔτε ὁ κανονικὸς ἀριθμὸς τῶν ὡρῶν τῆς διδασκαλίας οὔτε τὸ πρέπον ὄριον τῆς κατ' οἶκον ἐργασίας διὰ ταύτας τὰς προκαταρκτικὰς τάξεις εἶναι ὠρισμένον. Ἄν τὸ προσδιορίζειν τὰς ὥρας τῆς ἐργασίας ἦναι ἀφειμένον εἰς τὴν θέλησιν τοῦ διδασκάλου, καὶ ἂν μετέχουσι πολλοὶ διδάσκαλοι τῆς διδασκαλίας, τότε ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ υποβάλλωνται οἱ μαθηταὶ τῆς ἡλικίας ταύτης εἰς ὑπερβολικὴν ἐργασίαν. Ἡμεῖς ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι κατὰ τὸ ἑβδομον καὶ ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας δὲν πρέπει νὰ ἐπιφορτίζονται οἱ μαθηταὶ διὰ σχολικῆς ἐργασίας πλέον τῶν 18 ὡρῶν καθ' ἑβδομάδα, εἰς ἃς δύναται τις νὰ προθέσῃ τετράκις ἢ πεντάκις τῆς ἑβδομάδος ἀνὰ ἡμίσειαν ὥραν γυμναστικῆς καὶ δις τῆς ἑβδομάδος ἀνὰ ἡμίσειαν ὥραν μουσικῆς. Ἡ κατ' οἶκον διανοητικὴ ἐργασία δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίῃ τὴν ἡμίσειαν ὥραν. Διὰ τὸ ἕνατον ἔτος τῆς ἡλικίας (ἑβδόμη γυμνασιακὴ τάξις), νομίζομεν ὅτι εἰς τὸν μαθητὴν πρέπει νὰ ἐπιβάλληται ἐργασία ἐν τῷ Σχολεῖῳ τὸ πολὺ 20 ὡρῶν καθ' ἑβδομάδα, εἰς ἃς προσθετέον 4^{ακίς} ἢ 5^{ακίς} τῆς ἑβδομάδος ἀνὰ ἡμίσειαν ὥραν γυμναστικῆς καὶ δις τῆς ἑβδομάδος ἀνὰ ἡμίσειαν ὥραν μουσικῆς, πρὸς δὲ 5—6 ὥρας κατ' οἶκον ἐργασίαν καθ' ἑβδομάδα. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ ὥραι τῆς γυμναστικῆς δὲν πρέπει νὰ ἐξομοιωῦνται πρὸς τὰς ἄλλας ὥρας τῆς διδασκαλίας· ἐπειδὴ ἐκεῖναι διὰ τῆς διαμονῆς τοῦ μαθητοῦ ἐν καθαρῷ ἀέρι, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ θέρος καὶ διὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν μυῶνων ἐπιφέρουσιν εἰδὸς τι ἰσορροπίας πρὸς τὰς βλάβας, ἃς ἐπιφέρουσιν αὗται, κλίπερ μικρὰ τις ἐργασία τοῦ πνεύματος γίνεται καὶ ἐνταῦθα, ἕνεκα τῆς προσοχῆς, ἣν ἐφιστᾷ ὁ μαθητὴς πρὸς ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν προσταγμάτων. Ἄν καὶ τὰ μαθήματα τῆς μουσικῆς, μετὰ φρονήσεως διεξαγόμενα, δύνανται νὰ ἀποδῶσιν ὑγιᾶς ἀσκήσεις τῶν ὀργάνων τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ στήθους, ὅμως μετέχουσι πλέον ἢ τὰ μαθήματα τῆς γυμναστικῆς τῶν βλαβερῶν ἐπιδράσεων τῶν ἐν κεκλεισμένῳ χώρῳ διδά-

σκομένων μαθημάτων καὶ διαφέρουσι τῶν τελευταίων τούτων μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν ἐντείνουσιν ἐπαισθητῶς τὸ πνεῦμα. Οὗτος εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν διεκρίναμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς τὰ μουσικὰ καὶ γυμναστικὰ μαθήματα τῶν λοιπῶν Σχολικῶν μαθημάτων, τὰ ὅποια τελευταῖον ἠνομάσαμεν ἑδραῖα μαθήματα.

Κατὰ τὸ 10^{ον} καὶ 11^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας (ἕκτη καὶ πέμπτη γυμνασιακὴ τάξις) ἀνέρχεται ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις ὁ ἀριθμὸς τῶν ὥρῶν τῆς Σχολικῆς ἐργασίας, συναριθμουμένων καὶ τῶν ὥρῶν τῆς γυμναστικῆς καὶ τῆς μουσικῆς, εἰς 31—32, ὁ δὲ τῆς κατ' οἶκον ἐργασίας εἰς 12 καθ' ἑβδομάδα. Ὁ ὅλος λοιπὸν ἀριθμὸς τῶν ὥρῶν τῆς τε ἐν τῷ Σχολείῳ καὶ τῆς κατ' οἶκον ἐργασίας, συναριθμουμένων καὶ τῶν τῆς μουσικῆς, ἐξαιρουμένων δὲ τῶν τῆς γυμναστικῆς, ἀνέρχεται εἰς 41—42 καθ' ἑβδομάδα. Ἐν ἐκάστη λοιπὸν ἐργασίμῳ ἡμέρᾳ ὑποβάλλεται ὁ μαθητῆς τῆς ἡλικίας ταύτης εἰς ἑπτὰ ὥρῶν ἐργασίαν. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος φαίνεται ἡμῖν λίαν μέγας διὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην, εἰς ἣν ἡ φύσις ἐνεφύτευσεν ἰσχυρὰν τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς κίνησιν, καὶ εἰς ἣν ἡ πλήρωσις τῆς ἐπιθυμίας ταύτης εἶναι ἀναγκαία καὶ ὠφέλιμος. Λογιζομένων 8 ὥρῶν δι' ὕπνον, μιᾶς ὥρας διὰ τὸ ἐνδύεσθαι ἐκδύεσθαι καὶ τὴν πλύσιν τοῦ σώματος, συναριθμουμένων δὲ ταύταις καὶ τῶν 7 ὥρῶν τῆς ἐργασίας, ἀποτελεῖται ἀριθμὸς 19 ὥρῶν· ὑπολείπονται μόνον 5 ὥραι διὰ σωματικὴν κίνησιν, ὅπερ διὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην θεωροῦμεν πολὺ ὀλίγον. Ὅθεν προτείνομεν ἵνα ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν ὥρῶν τῆς ἐν τῷ Σχολείῳ ἐργασίας διὰ τὸ 10^{ον} καὶ 11^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας ὑποβιβασθῆ εἰς τὰς 24, ὁ δὲ τῆς κατ' οἶκον ἐργασίας εἰς 8 καθ' ἑβδομάδα, οὕτω δ' ἀποτελεῖται ἀριθμὸς 32 ὥρῶν ὡς τὸ ὄριον τῆς ἐργασίας τοῦ μαθητοῦ, εἰς ἃς ἠδύναντο νὰ προστεθῶσι 2—3 ὥραι διὰ γυμναστικὴν καὶ 2 διὰ μουσικὴν. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ὑπεβάλλετο ὁ μαθητῆς τῆς ἡλικίας ταύτης εἰς ἐργασίαν σχολικὴν τε καὶ κατ' οἶκον ὡς ἔγγιστα 6 ὥρῶν καθ' ἡμέραν καὶ θὰ ὑπολείποντο καὶ 6 ὥραι διὰ σωματικὴν κίνησιν πρὸς τὴν κινήσει, ἣν ἐκτελεῖ ὁ μαθητῆς ἐν τῇ γυμναστικῇ. Προσδιορίσαντες τὰς 32 ταύτας ἐργασίμους ὥρας,

ὠρμήθημεν ἀπὸ τῆς προϋποθέσεως, ὅτι τὴν Δευτέραν, Τρίτην, Πέμπτην καὶ Παρασκευὴν ὁ μαθητὴς δεόν νὰ ὑποβάλληται εἰς 5 ὥρων ἐν τῷ Σχολείῳ ἐργασίαν, τὴν δὲ Τετάρτην καὶ Σάββατον μόνον εἰς 3 ὥρων (συναριθμουμένων καὶ τῶν τῆς μουσικῆς), πρὸς δὲ, ὅτι κατὰ τὰς μνημονευθείσας τέσσαρας πρώτας ἡμέρας δεόν νὰ ὑποβάλληται καθ' ἑκάστην εἰς μιᾶς ὥρας κατ' οἶκον ἐργασίαν κατὰ δὲ τὰς δύο ἄλλας εἰς δύο. Ἡ τοιαύτη διανομὴ τοῦ χρόνου κατὰ τὰς ἕξ ἐργασίμους ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος φαίνεται ἡμῖν ἢ φρονιμωτέρα ὑπὸ ἰατρικὴν ἐποψίν, ἰδίως διότι δύναται νὰ συγτελέσῃ, ὅπως ἀφήσῃ τὸν μαθητὴν τὴν Κυριακὴν ἐλευθέραν ἀπὸ οἰκιακῆς ἐργασίας. Τέλος θεωροῦμεν ἀκίνδυνον τὸ νὰ διατίθενται ἐνίοτε καὶ κατ' ἐξαίρεσιν 5 ὥραι διδασκαλίας ἀρῆ τῆς 7—12 πρὸ μεσημβρίας, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅμως, ὅτι θὰ παρεμβῆσθῆται συναριθμουμένη καὶ μία ὥρα γυμναστικῆς ἢ μουσικῆς καὶ ὅτι κατὰ τὴν 11^{ην} ὥραν θὰ γίνηται παῦσις 20 λεπτῶν τῆς ὥρας.

Κατὰ τὸ 12^{ον}, 13^{ον} καὶ 14^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας ἀνέρχονται αἱ ὥραι τῶν μαθημάτων ἐν τῷ παρόντι τοῦλάχιστον εἰς 32, ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἀναβαίνει εἰς τινα Γυμνάσια κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν προγραμμάτων εἰς 35 ἐν δὲ τῇ τρίτῃ τάξει τῶν πρακτικῶν Γυμνασίων, φρικτὸν εἰπεῖν! εἰς 37 ὥρας καθ' ἐβδομάδα ταύταις συναριθμοῦνται καὶ 4 ὥραι γυμναστικῆς καὶ μουσικῆς, δύο, ὥραι δι' ἑκατέραν. Ταύταις προστίθενται ἐν τῇ τρίτῃ τάξει τῶν Πρακτικῶν Γυμνασίων καὶ δύο ὥραι διὰ τὸ προαιρετικὸν μάθημα τῆς ἰχνογραφίας. Ἡ κατ' οἶκον ἐργασία δὲν ὑπερβαίνει τὰς 3 ὥρας καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τῆς Κυριακῆς ἐξαιρουμένης μόνον δὲ τοὺς μαθητὰς τῆς τετάρτης, οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τοὺς τῆς τρίτης τάξεως. Τὸ σύνολον λοιπὸν τῶν ὥρων τῆς ἐργασίας, εἰς ἣν ὑποβάλλονται οἱ μαθηταί, συναριθμουμένων καὶ τῶν τῆς μουσικῆς, μὴ συμπεριλαμβανομένων ὅμως καὶ τῶν 2 ὥρων τῆς γυμναστικῆς, ἀνέρχεται κατὰ δὲ τὸ 12^{ον}, συναριθμουμένης καὶ τῆς κατὰ τὴν Κυριακὴν ἐργασίας, εἰς 53—56, συναριθμουμένων μάλιστα καὶ 2 ὥρων ἰχνογραφίας, εἰς 58. Οἱ νέοι λοιπὸν ἐργά-

ζονται καθ' ἐκάστην ἡμέραν κατὰ μὲν τὸ 14^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας των 8 ὥρας, (μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς Κυριακῆς) κατὰ δὲ τὸ 13^{ον} δὲν ἀναπαύονται οὔτε τὴν Κυριακὴν αὐτήν, κατὰ δὲ τὸ 12^{ον} ἤτοι ἡ ἐργασία, εἰς ἣν ὑποβάλλονται οἱ μαθηταὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὑπερβαίνει τὰς 9 ὥρας. Ἡ ὑπερβολικὴ αὕτη ἐργασία ἐπιβάλλεται εἰς παῖδας, οἵτινες εἰσέρχονται εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, εἰς ἡλικίαν καθ' ἣν ὁ καθαρὸς ἀῆρ καὶ ἡ μεγάλη κίνησις εἶναι τόσῳ ἀναγκαῖα διὰ τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος, ὅσῳ τὸ ὕδωρ διὰ τοὺς ἰχθῦς. Διανοητικὴ ἐργασία 8—9 ὥρῶν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐκτελουμένη καθημένου τοῦ σώματος εἶναι διὰ τὸν ἐν ἡλικίᾳ ἤδη ὄντα καὶ πρὸς ἐργασίαν ἀκμαίας ἔχοντα τὰς δυνάμεις ἀνδρα ἐργασία, ἣν δὲν δύναται νὰ διεξαγάγῃ ἄνευ ἐντάσεως τῶν δυνάμεων τοῦ μίγρι καταπονήσεως, καὶ μόνον ὅταν παρέχῃται αὐτῷ πλήρης ἀνάπαυσις κατὰ τὴν Κυριακὴν, δύναται νὰ ἐξοκολουθήσῃ ἐκτελῶν αὐτὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἄνευ βλάβης. Τοσοῦτον ὑπερβολικὴ ἐργασία ἐπιπεφορτισμένη εἰς παῖδας διάγοντας τὸ 13^{ον} καὶ 14^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας θὰ προξενήσῃ ἀναγκαίως διαταράξεις τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν ἰδίως τῆς ὀρέξεως, τοῦ ὕπνου καὶ τῶν ἐκκενώσεων καὶ θὰ ἐξασθενήσῃ τὰς τε σωματικὰς καὶ τὰς πνευματικὰς δυνάμεις. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποκρύψωμεν τὴν ἐκπληξιν ἡμῶν διὰ τὰς ἀνηκούστους ταύτας ἀπαιτήσεις, αἵτινες ἀξιοῦνται παρὰ τοῦ παιδικοῦ ὀργανισμοῦ. Διότι ἐν τῷ 13ῳ καὶ 14ῳ ἔτει τῆς ἡλικίας δὲν ἔχει νὰ διαπαιδεύσῃ τις νεανίας, ἀλλὰ παῖδας, οἵτινες μέλλουσι νὰ διέλθωσι φυσιολογικὴν ἀνάπτυξιν μετὰ πλείστων κινδύνων συνδεμένην. Τὰ Πρωσσικὰ προγράμματα τῶν μαθημάτων ὀρίζουσι διὰ τοὺς τὸ 12^{ον} καὶ 13^{ον} ἔτος ἄγοντας παῖδας καὶ διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν πρακτικῶν Σχολῶν 30 διδακτικὰς ὥρας καθ' ἐβδομάδα ἐπίσης καὶ διὰ τοὺς τὸ 14^{ον} ἄγοντας. Πρὸς δὲ κατὰ πᾶσαν ἡλικίαν 4 ὥρας γυμναστικῆς καὶ μουσικῆς ἀνά δύο δι' ἑκατέραν. Ὁ ἀριθμὸς 30 ὥρῶν σχολικῆς ἐργασίας καθ' ἐβδομάδα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ὥρῶν τῆς γυμναστικῆς καὶ τῆς μουσικῆς, φαίνεται ἡμῖν ὡς ὁ μέγιστος, εἰς ὃν πρέ-

πει νὰ ὑποβάλλωνται οἱ μαθηταὶ τῆς ἡλικίας ταύτης· πρὸς ταύταις ὑποβλητέος ὁ μαθητὴς καὶ εἰς δύο ὥρων κατ' οἶκον ἐργασίαν καθ' ἐκάστην ἡμέραν, τὸ ὅλον λοιπὸν εἰς 7 ὥρων ἐργασίαν καθ' ἡμέραν. Ἡ Κυριακὴ πρέπει καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις νὰ μένη ἐλευθέρα καὶ ἱερά, ἡ δὲ μετὰ μεσημβρίαν τῆς Τετάρτης καὶ τοῦ Σαββάτου νὰ χρησιμοποιηθῆται τὸ πολὺ διὰ γυμναστικὴν.

Κατὰ τὸ 15^{ον} μέχρι τοῦ 18^{ου} ἔτους τῆς ἡλικίας εἶνε ἐπιπεφορμένος ἐν τῷ παρόντι μαθητὴς ἐν Ἀλσατία καὶ Λιθαριγγία μὲ 34 (ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Κλασσικοῦ Γυμνασίου) μέχρι 36 (ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Πρακτικῶν Γυμνασίων) ὥρων καθ' ἑβδομάδα ὑποχρεωτικὰ μαθήματα, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Γυμναστικῆς καὶ τῆς μουσικῆς, ἀνὰ 2 ὥρας δι' ἑκατέραν. Τούτοις προστίθενται ἀκόμη ἐν τοῖς πρακτικοῖς Γυμνασίοις 2, ἐν τῇ τρίτῃ τάξει τοῦ Γυμνασίου 4, ἐν τῇ δευτέρᾳ 6 καὶ ἐν τῇ πρώτῃ 8 προαιρετικὰ μαθήματα καθ' ἑβδομάδα, ἐξ ὧν τὸ πολὺ μόνον εἰς 4 ἐπιτρέπεται τῷ μαθητῇ νὰ μετέχη. Εἰς κατ' οἶκον δ' ἐργασίαν δὲν ὑποβάλλονται οἱ μαθηταὶ κατὰ κανόνα πλέον τῶν 4 ὥρων καθ' ἐκάστην, καὶ τῆς Κυριακῆς συμπεριλαμβανομένης. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σῶμα κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην ἔλαβεν μεγαλειτέραν ὀριμότητα, καὶ τοῦτο μάλιστα, ἂν κατὰ τὰ προηγηθέντα ἔτη ἐχορηγήθη αὐτῷ μεγαλητέρα ἐλευθερία διὰ τὴν ἀνάπτυξίν του, διὰ τοῦτο ἐνορῶμεν κίνδυνον ἐν ταῖς μεγαλητέραις ὑποχρεώσεσιν, εἰς ἃς ὑποβάλλονται οἱ μαθηταὶ τῆς ἡλικίας ταύτης. Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει ὅτι διὰ τὴν δευτέραν καὶ πρώτην τάξιν εἶναι διατεθειμένη καὶ σειρά προαιρετικῶν μαθημάτων, προτείνομεν ὅπως ὀρισθῆ διὰ τὰς τάξεις ταύτας ὡς ἀνώτατος ἀριθμὸς 30—32 ὥραι μαθημάτων καθ' ἑβδομάδα ἐν τῷ Σχολείῳ (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τῆς μουσικῆς, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν τῆς γυμναστικῆς). Τέσσαρας ὥρας κατ' οἶκον ἐργασίας πρὸς ταῖς 5 σχολικαῖς θεωροῦμεν πολλὰς καὶ προτείνομεν μόνον 2—3, ἀφιεμένης ἐλευθέρως τῆς Κυριακῆς, ἧς ἡ βεβήλωσις δὲν ἐμπρέπει βεβαίως εἰς τὰς σχολικὰς ἀρχάς. Ἡ Κυριακὴ δὲν εἶναι μόνον θρησκευτικὴ, ἀλλὰ καὶ φυσιολογικὴ καὶ ὑγιεινὴ ἐντολή, ἧς ἡ διαρκὴς παρά-

βασίς συνεπάγεται πάντοτε τιμωρίαν. Ἀποδίδομεν σπουδαιότητα εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς κατ' οἶκον ἐργασίας ἀναφορικῶς πρὸς τὰ ὑποχρεωτικὰ μαθήματα διὰ τοῦτο ἰδίως, ἵνα παρέχῃται τῷ νεανίᾳ χρόνος τις καὶ διὰ τὰ προαιρετικὰ μαθήματα.

Τὰ πρὸς ἀνάπαυσιν διαλείμματα προτείνομεν νὰ διατεθῶσι τοιοῦτοτρόπως, ὥστε μεταξὺ 3 ὥρων νὰ παρεμβάλλεται 10 λεπτῶν τῆς ὥρας παύσις. Ἄν κατὰ τὴν πρωίαν διδάσκωνται 3—4 ὥρων μαθήματα, τότε πρέπει νὰ παρεμβάλληται μεταξὺ τῆς δευτέρας καὶ τρίτης ὥρας 15 λεπτῶν τῆς ὥρας ἀνάπαυλα.

Τὴν ὑφισταμένην διάταξιν, ἵνα κατὰ τὰς σκοτεινὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος κλείῃ τὸ Σχολεῖον κατὰ τὴν 3 $\frac{3}{4}$ ὥραν μετὰ μεσημβρίαν, θεωροῦμεν σκόπιμον. Ὅμως φαίνεται ἡμῖν καλόν, ἵνα ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ παρεμβάλληται παύσις 10 λεπτῶν τῆς ὥρας κατὰ τὴν 3^η ὥραν.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὰς τρεῖς διακοπὰς τῶν μαθημάτων προτείνομεν, ὅπως αἱ φθινοπωρικαὶ διακοπαὶ ἀρχῶνται κατ' ἀρχὰς Αὐγούστου καὶ διαρκῶσι μέχρι τῶν μέσων Σεπτεμβρίου. Πρὸς τοῦτοις ἐκφράζομεν καὶ τὴν εὐχὴν, ὅπως κατὰ τὰς μικρὰς διακοπὰς τὰς γινομένας κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς Πεντηκοστῆς καὶ κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως μὴ ἐπιφορτίζωνται οἱ μαθηταὶ διὰ κατ' οἶκον διανοητικῆς ἐργασίας. Ἀναφορικῶς πρὸς τὰς διατάξεις περὶ τῶν διακοπῶν, αἵτινες πρέπει νὰ γίνωνται κατὰ τὰς λίαν καυματηρὰς ἡμέρας τοῦ θέρους οὐδὲν ἔχομεν νὰ ἀντιπῶμεν.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἡλικίαν, καθ' ἣν κατὰ τὰ ἀνέκαθεν ἐπικρατοῦντα εἰωθότα γίνονται δεκτοὶ οἱ μαθηταὶ εἰς τε τὰς προκαταρτικὰς καὶ τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν σχολείων τῆς μέσης παιδείσεως, οὐδεμίαν παρατήρησιν ἔχομεν νὰ ὑποβάλωμεν.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν μέγιστον ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν, ὅστις πρέπει νὰ γίνεταί δεκτὸς ἐν ἐκάστη τάξει ἔχομεν ὑπὸ Ἰατρικὴν ἔποψιν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι πρέπει νὰ ἀποφεύγηται ἐπιμελῶς ἢ ὑπερπλήρωσις τῶν αἰθουσῶν τῆς διδασκαλίας δι' ἀριθμοῦ μαθητῶν δυσαναλόγου πρὸς τὴν χωρητικότητα καὶ τὸν

ἐπαρκῆ ἀερισμὸν αὐτῶν, ἧτις ὑπερπλήρωσις ἐπιφέρει τὴν διαφθορὰν τοῦ ἀέρος. Ὁ Pettenkoter (περὶ τῆς ἐναλλαγῆς τοῦ ἀέρος ἐν ταῖς κατοικίαις, 1858) ἀπέδειξεν ὅτι δι' ἕκαστον μαθητὴν εἶναι ἀναγκαία ἡ πρόσληψις 60 κυβικῶν μέτρων ἀέρος ἐν ἑκάστη ὥρᾳ, ἂν θέλωμεν, ἵνα ὁ ἐν τοῖς Σχολείοις ἀὴρ μὴ περιέχῃ ποσὸν ὀξυάνθρακος πλεον τοῦ 1 χιλιοστοῦ, ὅπερ ποσὸν εἶναι τὸ μέγιστον, ὅπερ πρέπει νὰ περιέχῃ ὁ πρόσφορος τῇ ὑγιείᾳ ἀὴρ. Ἡ πρόσκτησις τοῦ ποσοῦ τούτου τῶν 60 κυβικῶν μέτρων εἶναι δυνατὴ μόνον ἐν μέρει διὰ κατασκευῆς εὐρυχώρων αἰθουσῶν ἐν μέρει δὲ διὰ τοῦ καταλλήλου ἀερισμοῦ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον πρέπει νὰ καταβάλληται φροντίς, ἵνα εἰς τὸ τέλος ἑκάστου μαθήματος οἱ μαθηταὶ καταλείπωσι τὸ δωμάτιον ἐπὶ 6—8 λεπτὰ τῆς ὥρας, ὅπως ὁ παλαιὸς καὶ διεφθαρμένος ἀὴρ ἀντικατασταθῇ διὰ νέου καὶ καθαροῦ, ὅπερ ἐκτὸς τούτου θὰ παρέχῃ καὶ τὴν μεγάλην ὠφέλειαν, ὅτι οἱ μαθηταὶ θὰ λαμβάνωσιν ἀναψυχὴν εἰς τὸ τέλος ἑκάστου μαθήματος.

Ἄν ἐπετρέπηται ἡμῖν νὰ ἐκφράσωμεν εὐχὰς τινὰς, πρὸς ἃς ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ Ἰατρικὴ παρατήρησις, θὰ παρακαλεσωμεν, ἵνα ἀπαγορευθῶσι τὰ θέματα καὶ τὰ προβλήματα, ἅτινα οἱ διδάσκαλοι δίδουσι τοῖς μαθηταῖς πρὸ μεσημβρίας, ἵνα ἐργασθέντες κατ' οἶκον φέρωσι ταῦτα μεμαθημένα καὶ λελυμένα μετὰ μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἂν τοιαύτη ἀπαγόρευσις δὲν ἔχει γείνει μέχρι τοῦδε. Μετὰ τὸ φαγητὸν δὲν πρέπει νὰ ἐξαναγκάζωνται οἱ μαθηταὶ εἰς ἐργασίαν. Ἐν ἐλάττωμα τῆς ἐν χρήσει διδακτικῆς μεθόδου, τοῦ ὁποίου ἀποτέλεσμα εἶναι ὁ πλειστάκις ὑπὸ τῶν Ἰατρῶν παρατηρηθεὶς κοιλιακὸς ὑπερερεθισμὸς τῶν μαθητῶν, θεωροῦμεν τὴν ὑπὲρ τὸ μέτρον χρήσιν τοῦ συναγωνισμοῦ. Ὅσω πρόσφορος εἶναι διὰ τε τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μαθητοῦ ἢ ἐν τῷ δικαίῳ ὀρίῳ προκαλουμένη ἐξέγερσις τῆς φιλοτιμίας αὐτοῦ, τόσω βλαβερώς ἐπιδρᾷ ὁ διαρκὴς ἐρεθισμὸς καὶ ἡ ἀγωνία, ἅτινα ἐξεγείρονται διὰ τῆς ἀδιακόπου ἀμίλλης τῶν μαθητῶν πρὸς ἀλλήλους. Ὅμοιος φόβος ὑφίσταται κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην καὶ ἐν τῇ ὑπὲρ τὸ μέτρον ὑποβολῇ

τοῦ μαθητοῦ εἰς ἐξ ὑπογυίου καὶ αὐτοσχεδίου ἐργασίας, αἵτινες μονομερῶς ἐπιβαλλόμεναι δύνανται νὰ παραγάγῃσι ἐμπαθῆ νευρικήν κατάστασιν εἰς πρόσωπα μὴ ἔχοντα τοιαύτην καὶ νὰ ἐπιτείνωσιν αὐτὴν εἰς πρόσωπα, ἃτινα ἔχουσι φυσικὰ πρὸς ταύτην προδιαθέσεις. Εἰς μέγαν βαθμὸν διεγείρει τὸν φόβον τοῦτον ἡ διὰ λίαν ἀποτόμου καὶ αὐστηροῦ τρόπου διεξαγωγῆ τῶν ἐξετάσεων τῶν τε διὰ προβιβατμὸν ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν καὶ τῶν ἀπολυτηρίων. Ἐν τούτοις αὐταὶ εἶναι εὐχαί, ἃς δὲν ἠθέλομεν μὲν νὰ ἀφήσωμεν ἀνεκφράστους, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ εἰσέλθωμεν δι' αὐτῶν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ἐπικράτειαν τῆς Παιδαγωγικῆς. Ὁ ἡμέτερος κύριος σκοπὸς εἶναι οὗτος, νὰ χαράξωμεν ὅσον τὸ δυνατόν εὐρέα τὰ ὅρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων πρέπει κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην νὰ κινήται ἡ παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη.

(Ἐπεταὶ τὸ τέλος)

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἐξεδόθησαν τύποις Α. Τρίμη (1883) δύο διατριβαὶ τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκη, ἡ μὲν ἐναίσιμος ἐπὶ διδακτορικῇ ἀναγορεύσει «Περὶ τῶν εἰς—ους συνηρημένων τῆς β' κλίσεως καὶ τῶν εἰς—ος οὐδετέρων ὀνομάτων τῆς γ. ἐν τῇ νέῃ Ἑλληνικῇ», ἡ δὲ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ «περὶ φθογγολογικῶν νόμων καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς νέας Ἑλληνικῆς». Αἱ δύο αὗται διατριβαὶ εἶναι μεγίστης σημασίας ἔργα, ἡ δὲ ἐπισταμένη αὐτῶν ἀνάγνωσις ἐγέννησεν ἐν ἡμῖν τὴν εὐφρόσυνον πεποίθησιν ὅτι ὁ κ. Χατζιδάκης ἀνευδότης περὶ τῆς τιμιωτάτης, ἣν παρὰ τῶν πατέρων παρελάβομεν κληρονομίαν, τὴν πάλτριον δηλαδὴ γλῶσσαν, ἀσχολούμενος, μέλλει νὰ παραγάγῃ μέγα τι καὶ γενναῖον.

Ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις (1882) τύποις Klincksieck ὑπὸ Ferd. Antoine ἡ ἐναίσιμος αὐτοῦ ἐπὶ διδακτορικῇ ἀναγορεύσει διατριβὴ De casuum syntaxi Vergiliana (σελ. 258 εἰς 8ον). Ἡ Διατριβὴ, μὲ ὄλας τὰς ἀτελείας, αἵτινες φυσικὰ προμαρτοῦσιν εἰς τοιοῦτου εἶδους ἐργασίας κρι-